

Tomasz Lisowski

ORCID 0000-0001-6318-7421

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań, Polska

Polskie ekwiwalenty greckiego leksemu *γάμος* w Nowym Testamencie *Biblii Leopolicy (1561)* – *swadziebny*, *gody*, *wesele* – a problem stratyfikacji chronologicznej leksyki tego przekładu

Słowa kluczowe: chronoleksykologia, chronologiczne warstwy leksyki tekstu, *Biblia Leopolicy*, polskie renesansowe przekłady nowotestamentowe, ekwiwalencja leksykalna, empiryczne dane systemowe, empiryczne dane tekstowe

Keywords: chronolexicology, chronological text lexis layers, the *Leopolita's Bible* (1561), Renaissance Polish renderings of the New Testament, lexical equivalence, empirical system data, empirical text data

Przekład znany jako *Biblia Leopolicy* ukazał się drukiem w krakowskiej oficynie wydawniczej Mikołaja Scharffenbergera w 1561 roku. Jest to nie tylko pierwsza edycja całości Pisma Świętego w języku polskim opublikowana drukiem, ale także pierwszy znany nam kompletny polski tekst wszystkich ksiąg Starego i Nowego Testamentu. *Biblia Leopolicy* ukazała się w czasie toczących się w Europie, ale także na ziemiach Rzeczypospolitej, ożywionych polemik wyznaniowych wywołanych wystąpieniami Marcina Lutera, Jana Kalwina oraz innych reformatorów. Był to także czas obrad soboru trydenckiego (1545–1563), który miał stawić odpór ideom protestantów. Przekład wyróżnia się wyraźnie katolickim charakterem konfesyjnym, jednak – co trzeba podkreślić – *Biblia Leopolicy* wydana została bez oficjalnej aprobaty zwierzchników Kościoła rzymskiego (Kwilecka 2003: 337–338).

Dociekania dotyczące autorstwa przekładu jak dotąd nie przyniosły jednoznacznego rozstrzygnięcia. Jan Nycz (także: Nycz) vel Jan Kasproicz, zwany Leopolitą (od Lwowa, miasta jego pochodzenia), duchowny Kościoła rzymskiego, doktor teologii, profesor Akademii Krakowskiej, filolog, znawca języków biblijnych – hebrajskiego i greckiego (Florczak 1966: CXXIII), był zapewne tylko redaktorem językowym wcześniejszego przekładu Pisma Świętego na język polski. Przypuszczać można, że Jan Leopolita pracował nad jakimś nieznanym nam dziś, może średnio-wiecznym przekładem, którego podstawą była łacińska (przedtrydencka) *Wulgata* (Brückner 1903: 86; Kossowska 1968: 204–207; Belcarzowa 1989: 5–6; Kwilecka 2003: 228–230). Wysuwany w dyskusji pogląd, że autorem przekładu był działający w połowie XVI wieku dominikanin Leonard Niezabitowski, jak dotąd nie został należycie udowodniony (Belcarzowa 1989: 5–6).

Argumenty natury lingwistycznej, które przedstawiła Elżbieta Belcarzowa (2006), jednoznacznie dowodzą twierdzenia o niejednorodnym chronologicznie pod względem leksyki czy frazeologii charakterze tekstu *Biblii* z 1561 r. Obok leksyki należącej do znacznie starszej warstwy reprezentującej przekład poddany przez Jana Leopolię opracowaniu redakcyjnemu, występuje w nim leksyka nowsza, wprowadzona być może przez samego edytora tego tekstu.

W tekście BL [*Biblii Leopolicy* – uzupełnienie: T.L.] odbijają się wyraźnie obie te tendencje [tradycjonalistyczna i modernistyczna – uzupełnienie: T.L.], a więc z jednej strony liczne zapożyczenia z przekładów wywodzących się wprost ze średniowiecznej jeszcze tradycji (dotyczy to głównie Psalterza i Nowego Testamentu, ale nie tylko), z drugiej korzystanie z najnowszych przekładów, polskich i czeskich. [...] W sumie stwierdzenie, co w ostatecznym kształcie BL pochodzi od anonimowego tłumacza, a co od księdza Jana Leopolicy, jest trudne, a w wielu wypadkach niemożliwe do ustalenia. Pewne pozostaje jedno – tłumaczenie Biblii, które ukazało się w 1561 r., wyraźnie czerpie z źródeł dostępnych w owym czasie, znanych z wydań Psalterza i Nowego Testamentu drukowanych już w XVI wieku, oraz z przechowywanych w pamięci pokoleń starszych przekładów, a także z czeskich tłumaczeń biblijnych [...]. Liczne przykłady [...] wyraźnie pokazują, że warsztat tłumacza i/lub korektora BL obejmował zarówno najstarsze, jak i najnowsze tłumaczenia Biblii czy jej części (Belcarzowa 2006: 123–124).

Prezentowana tu analiza, której przedmiotem są występujące w Nowym Testamencie *Biblii Leopolicy* (dalej skrót: *Leop61*) polskie synonimiczne ekwiwalenty greckiego leksemu γάμος mieści się w nurcie badań nad stratyfikacją chronologiczną leksykonu tego polskiego przekładu biblijnego z 1561 r.

Grecki leksem γάμος (i jego łacińskie podstawienia w *Wulgacie* – substantivus *nuptiae* oraz adiectivus *nuptialis*) – ‘wesele, uczta weselna’ (Popowski 1995: 103); ‘wedding, wedding-ceremony; plur: a wedding-feast’ (Strong on-line; Liddell, Scott on-line) – wystąpił w tekście Nowego Testamentu w 15 miejscach biblijnych, głównie w Ewangeliach (przede wszystkim w przypowieści o uczcie królewskiej i gościach na nią zaproszonych – Mt 22:2, 22:3, 22:4, 22:8, 22:9, 22:10, 22:11, 22:12, a ponadto w innych miejscach biblijnych – Mt 25:10, Łk 12:36, Łk 14:8, Jn 2:1, 2:2), oraz w Apokalipsie św. Jana (Ap 19:7, 19:9) (Popowski 1995: 103).

Jego polskimi ekwiwalentami w *Leop61* są leksemy wpisujące się w ciąg synonimiczny: po pierwsze, odosobniony leksem *swadziebny* (Mt 22:11¹) – przymiotnik od *swadźba*, w *Leop61* użyty zamiast rzeczownikowego genetivu possessivu tekstu oryginalnego², a zgodnie z formą przymiotnikową w *Wulgacie* (dalej skrót: *Vulg*)³;

¹ *Leop61* Mt 22:11 – Wszedł potym krol chcąc oglądać goście swoje: i ujrzał tam człowieka nieubranego w odzieniu *swadziebne*.

² Mt 22:11 – εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου (*Novum Testamentum Graece* 1550: on-line; *Grecko-polski Nowy Testament* 1995: 105).

³ *Vulg* Mt 22:11 – Intravit autem rex ut videret discumbentes et vidit ibi hominem non vestitum veste *nuptiali* (*Biblia sacra Latina* 1977: 7).

po drugie, użyty 13 razy leksem *gody* (niekiedy w formie amplifikacji *gody małżeńskie* lub *godom przystojny*)⁴; po trzecie, użyty 1 raz leksem *wesele*⁵.

Leksem γάμος wystąpił jeszcze jeden raz w tekście Nowego Testamentu w Hbr 13:4⁶ w znaczeniu: 'małżeństwo'; 'a marriage' (ekwiwalentem greckiego leksemu w *Wulgacie* jest w tym wersecie rzeczownik *conubium*⁷):

Leop61 Hbr 13:4 – *Małżeństwo* pościwe między wszystkimi niech będzie i łożo niepokalane. Ale nieczyste i cudzołożniki będzie Bog sądził.

Jako że greckie γάμος w tym wersecie występuje w znaczeniu metonimicznym wobec wcześniej przytoczonego, a jego polski ekwiwalent *małżeństwo* nie jest synonimem dla wcześniej przywołanych polskich podstawień, to miejsce biblijne nie zostanie uwzględnione w prezentowanej analizie.

Status chronologiczny leksemów *swadziebny*, *gody* i *wesele* w tekście *Leop61* wydaje się nietożsamy. Do leksyki starszej zaliczyć można przede wszystkim ekwiwalent *swadziebny* oraz może także *gody*. Leksykalną warstwę nowszą (jeśli nie najnowszą) zapewne reprezentuje rzeczownik *wesele*, który być może został wprowadzony do tekstu przekładu przez Jana Leopolię.

⁴ *Leop61* Mt 22:2 – Podobne jest królestwo niebieskie człowiekowi królowi, który uczynił *gody* synowi swojemu.

Leop61 Mt 22:3 – I rozesał sługi swoje, aby wezwali onych co byli wezwani a proszeni na *gody*: a oni nie chcieli przyść.

Leop61 Mt 22:4 – Posłał tedy zaś inie sługi, mówiąc: Tym proszonym powiedzcie, zemci oto obiad moj nagotował, wołowie moi i inie karmne a tuczne rzeczy są pobite, i wszystko nagotowano, już przydźcie na *gody*.

Leop61 Mt 22:8 – Potym rzekł sługam swoim: *Godyć* iśćcie są zgotowane: ale ci ktorzy byli proszeni, nie byli tego godni.

Leop61 Mt 22:9 – A tak idźcie na rozbieżenie drog a kogożkolwiek znajdziecie, wzwóćcie ich na *gody*.

Leop61 Mt 22:10 – I wyszedwszy służy jego po drogach zgromadzili wszystkie co ich jedno naleźli, złe i dobre i były napełnione *gody* onemi siedzącemi.

Leop61 Mt 22:12 – Tedy rzekł do niego: Przyjacielu, jakoś ty tu wszedł nie mając odzienia *godom przystojnego*? A on zaniemiał.

Leop61 Mt 25:10 – A gdy ony szły kupować przyszedł oblubieniec: i weszły s nim te ktore były gotowe na *gody*, Potym drzwi zamkniono.

Leop61 Łk 12:36 – a wy bądźcie podobni ludziom ktorzy czekają Pana swego, gdyby się wrocil z *god małżeńskich*, iż gdyby przyszedł a zakochał, natychmiast by mu otworzyli.

Leop61 Jn 2:1 – A trzeciego dnia były *gody małżeńskie*, w Chanie Galilejskiej: i była też tam matka Jezusowa.

Leop61 Jn 2: – Proszono też tam było i Jezusa ze zwolenniki jego na te *gody*.

Leop61 Ap 19:7 – Radujmy sie i weselmy sie i dajmy mu chwałę, boć już przyszły *gody* barankowe i żona sie jego nagotowała.

Leop61 Ap 19:9 – I rzekł im: Napisz – Błogosławieni ci, co na wieczerzą *małżeńskich god* barankowych są wezwani. I rzekł im: Te słowa boże są prawdziwe.

⁵ *Leop61* Łk 14:8 – Gdy będziesz proszony na *wesele*, nie siadaj na pierwszym mieściu, by lepak nie był zaproszon od niego pościwszy niżli ty.

⁶ Hbr 13:4 *Τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσιν καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος πόρνους δὲ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ θεός.*

⁷ *Vulg* Hbr 13:4 – Honorabile *conubium* in omnibus et torus immaculatus fornicatores enim et adulteros iudicabit Deus.

By dowieść lub uprawdopodobnić te twierdzenia, odwołam się do danych systemowych, jakich dostarczają słowniki polszczyzny dawnej, przede wszystkim *Słownik staropolski* oraz *Słownik polszczyzny XVI wieku*, ale także do danych tekstowych, jakie pozyskać można dzięki analizie porównawczej dystrybucji ekwiwalentów greckiego γάμος w znaczeniu ‘wesele, uczta weselna’; ‘wedding, wedding-ceremony; plur: a wedding-feast’ w polskich renesansowych przekładach Nowego Testamentu⁸, wydanych drukiem przed *Biblią Leopoldy* oraz po ukazaniu się tego tekstu. Są to: 1. przekłady, których podstawą była łacińska *Wulgata* – krąg katolicki: *Nowy Testament krakowski* z 1556 roku (skrót: *Krak56*), *Nowy Testament* Jakuba Wujka z 1593 roku (skrót: *Wuj93*), *Biblia* Jakuba Wujka z 1599 roku (skrót: *Wuj99*); 2. przekłady, których podstawą był w wypadku Nowego Testamentu oryginalny tekst grecki – krąg ewangelicki: *Nowy Testament* Stanisława Murzynowskiego z 1551 i 1552 roku (skrót: *Murz51/52*), *Biblia brzeska* z 1563 roku (skrót: *Brz63*), *Nowy Testament gdański* z 1606 roku (skrót: *NTgd06*), *Biblia gdańska* Daniela Mikołajewskiego z 1632 roku (skrót: *Gd32*); krąg ariański: *Nowy Testament* Szymona Budnego z 1570 roku (skrót: *Bud70*), *Biblia* Szymona Budnego z 1572 roku (skrót: *Bud72*), *Nowy Testament* Szymona Budnego z 1574 roku (skrót: *Bud74*), *Nowy Testament* Marcina Czechowica z 1577 roku (skrót: *Czech77*), *Nowy Testament* Walentego Smalcjusia z 1606 roku (skrót: *Smal06*).

Archaiczny we współczesnej polszczyźnie przymiotnik *swadziebny* pochodny od rzeczownika *swadźba* należy do leksyki odziedziczonej przez polszczyznę z języka prasłowiańskiego. Leksem *swadźba*, dobrze poświadczony także w innych językach słowiańskich⁹, jest derywatem od ps. *svatъ (Fasmer 2006, on-line) ‘człowiek bliski, powinowaty, krewny’ (stąd wtórnie ‘krewny lub przyjaciel pośredniczący w zawarciu małżeństwa, dziewczosłab, swat’); z pie. *sūd-to- od pie. pierwiastka zaimkowego *sye- / *syo- ‘swój’ (Boryś 2006: 589).

Leksem *swadziebny* ‘związany ze swadźbą, tj. ślubem, zawarciem małżeństwa; ad *swadźba*, id est matrimonium pertinens’ (*Słownik staropolski*, on-line), podobnie jak rzeczownik *swadźba* 1. ‘ślub, zawarcie małżeństwa, nuptiae’; 2. ‘uczta weselna, coena nuptialis’; 3. ‘związek małżeński, matrimonium’ (*Słownik staropolski*, on-line) jest dobrze poświadczony w polskich średniowiecznych manuskryptach,

⁸ W gromadzeniu porównawczych danych leksykalnych zawartych w Ewangeliach Mt, Łk, Jn przekładów wydanych w XVI wieku korzystałem z internetowej przeglądarki tekstów *Szesnastowieczne przekłady Ewangelii*, opracowanej przez Izabelę Winiarską-Górską, Alinę Kępińską, Ewelinę Kwapięń (<https://ewangelie.uw.edu.pl/informacje>, dostęp: 15.03.2021). Tak pozyskany materiał konfrontowałem z tekstem ich edycji. Natomiast by pozyskać dane leksykalne zawarte w wersetych Hbr 13:10, Ap 19:7, Ap 19:9 tych edycji oraz dane zawarte we wszystkich poddanych analizie miejscach biblijnych przekładów wydanych w XVII wieku, sięgnąłem po pierwodruki tych translacji. Przywołując leksemę oraz cytaty z analizowanych tekstów biblijnych, stosuję standard zapisu wykorzystywany do zapisu leksemów hasłowych w *Słowniku polszczyzny XVI wieku*.

⁹ Leksem ten ma poświadczenia w rosyjskim *свадьба*, ukraińskim *свадьба*, *сваїба*, białoruskim *свадзьба*, staro-cerkiewno-słowiańskim *сватъба*, bułgarskim *сва̀тба*, serbochorwackim *сва̀дба*, słoweńskim *svādba*, czeskim i słowackim *svadba*, dolnołużyckim *swajźba*, *sważba* (Fasmer 2006, on-line).

zawierających fragmenty najstarszych przekładów biblijnych¹⁰, w tym także w przywołanym z *Rozmyślaniami przemyskim* wersecie Mt 22:11, gdzie wystąpił – podobnie jak następnie w *Leop61* – w połączeniu wyrazowym *odzienie swadziebne*. Zauważmy, że w kolejnym wersecie – Mt 22:12 – w *Rozmyślaniami przemyskim* także przywołany został leksem *swadziebny* – *odzienie swadziebne*. Natomiast w *Leop61* w tym miejscu biblijnym pojawia się rzeczownik *gody* w połączeniu wyrazowym – *odzienie godom przystojne*.

Przymiotnik *swadziebny* oraz rzeczownik *swadźba*, będący jego podstawą słowotwórczą, funkcjonują w leksykonie polszczyzny szesnastowiecznej. Jednak ich frekwencja tekstowa: *swadziebny* – 30 poświadczeń, *swadźba* – 18 poświadczeń (*Słownik polszczyzny XVI wieku*, on-line) wskazuje na ich raczej ograniczoną eksten-sję. Wprawdzie żywotność tych leksemów przekracza granice XVI wieku – ich użycia odnotowane są w tekstach XVII-wiecznych, jednak sporadycznie – 1 raz *swadziebny*, 3 razy *swadźba* (*Elektroniczny słownik języka polskiego XVII i XVIII wieku*, on-line).

Dane systemowe dowodzące, że apogeum żywotności w leksykonie polszczyzny przymiotnika *swadziebny* przypada na okres średniowiecza, oraz dane tekstowe wskazujące, że zapewne był on przywołany w nieznanym dziś średniowiecznym przekładzie nowotestamentowym, którego fragmenty (Mt 22:11 i Mt 22:12) pośrednio znamy z tekstu *Rozmyślaniami przemyskiego*, pozwalają uznać go za leksem należący do najstarszej warstwy leksykonu *Leop61*¹¹.

Przegląd podstawień leksykalnych greckiego γάμος w innych polskich przekładach nowotestamentowych ujawnił, że leksemy *swadźba* (w dwu obocznych postaciach – rzadszej *swadźba*¹², częstszej *swadba*¹³) oraz *swadziebny*¹⁴ zostały przywołane w na nowo zredagowanym przez Szymona Budnego w pełni autorskim przekładzie *Nowego Testamentu* z 1574 roku (Frick 2018: 99–101). W tym wypadku nie są one jednak archaizmami, ale raczej regionalizmami kresowymi, podtrzymywanymi w polszczyźnie za sprawą wpływów ruskich. Nie można wykluczyć, że

¹⁰ W manuskryptach średniowiecznych wystąpił w następujących kolokacjach: *wesele swadziebne* (o *ueselu swadzebne*) Gn gl. 70a.; *gody swadziebne* (*godi swadzebne* – *convivium*) BZ Tob 8:21, 9:12; *swadziebne dary* (*Swadziebnych darow* – *sponsalia* I Reg 18:25) 1471 MPKJ V 37; *swadziebne dary* (*swadziebne dary* – *sponsalia* II Reg 8:12) 1471 MPKJ V 39; *starosta swadziebny* (*starosczye svadzebne* – *architriclino* Jo 2:8) Rozm 209; *odzienie swadziebne* (*odzyenym svadzebny* – *veste nuptiali* Mt 22:11) Rozm 413; *odzienie swadziebne* (*odzyenya svadzebne* – *vestem nuptialem* Mt 22:12) Rozm 413 (*Słownik staropolski*, on-line).

¹¹ Na marginesie dodajmy, że przymiotnik *swadziebny* nie został zaliczony przez Elżbietę Belcarzową do osobliwości leksykalnych *Biblii Leopolicy*. Przez osobliwości leksykalne *Biblii Leopolicy* bowiem badaczka rozumie takie słownictwo, które nie daje się „zakwalifikować jako archaiczne lub obce, zapożyczone”. A ponadto do tej klasy leksyki według niej należą takie słowa, których nie spotyka się „wcale lub bardzo rzadko u innych autorów XVI w.” (Belcarzowa 1988: 52–67; 1989: 43). Przymiotnik *swadziebny* nie spełnia zatem także tego kryterium. Ponadto jego obecność w leksyce szesnastowiecznej była zapewne powodem, by nie uznawać go za przykład leksyki przestarzałej tekstu *Biblii Leopolicy* (Belcarzowa 1988: 40–45).

¹² Łk 12:36, Łk 14, Jn 2:1, Jn 2:2.

¹³ Mt 22:2, Mt 22:3, Mt 22:4, Mt 22:8, Mt 22:9, Mt 22:10, Mt 25:10, Ap 19:7.

¹⁴ Mt 22:11, Mt 22:12.

leksemy te należały do słownictwa idiolektalnego Szymona Budnego, który zapewne był człowiekiem bilingwalnym (Frick 2018: 93–94). Argumentem filologicznym wspierającym tę tezę jest forma rzeczownika *swadba*. W zapisie *swadba* zamiast *swadźba* można się dopatrywać ruskiej realizacji miękkiego [d'] – *свадьба* > *swadba*. Zauważyć także trzeba, że w *Bud72* leksemy *swadźba* ani *swadziebny* nie występują – w badanych miejscach biblijnych pojawia się tam wyłącznie rzeczownik *wesele*. Identyczny stan rzeczy obserwujemy także w *Bud70*.

Status chronologiczny rzeczownika *gody* w tekście *Leop61* jest niejednoznaczny. Co prawda jest to rzeczownik o metryce sięgającej polszczyzny średniowiecznej – w manuskryptach doby staropolskiej był on bardzo dobrze rozpowszechniony jako leksem polisemiczny¹⁵. Jednak i w leksykonie polszczyzny szesnastowiecznej jest on dobrze ugruntowany. Pojawia się on tam między innymi w znaczeniach: 'uczta, biesiada; zabawa; convivium'; 'uczta związana z obrzędami weselnymi, wesele; nuptiae, nuptialis coena, officium, sollemnina nuptiarum' (*Słownik polszczyzny XVI wieku*, on-line), a jego frekwencja w tekstach należących do kanonu źródeł *Słownika polszczyzny XVI wieku* wynosi – 320 użyc (*Słownik polszczyzny XVI wieku*, on-line).

W ustalaniu statusu leksemu *gody* w tekście *Leop61* pomocne są wyniki analizy porównawczej jego dystrybucji jako ekwiwalentu greckiego γάμος w pozostałych renesansowych przekładach nowotestamentowych, które ujawniły, że jego występowanie w analizowanych miejscach biblijnych badanych przekładów ogranicza się wyłącznie do translacji kręgu katolickiego – *Krak56*, *Wuj93*, *Wuj99*. Szczegóły przedstawia tabela.

Tab. 1. Dystrybucja polskich ekwiwalentów greckiego γάμος w renesansowych przekładach nowotestamentowych kręgu katolickiego

	<i>Krak56</i>	<i>Leop61</i>	<i>Wuj93</i>	<i>Wuj99</i>
Mt 22:2 ¹⁶	<i>gody</i>	<i>gody</i>	<i>gody małżeńskie</i>	<i>gody małżeńskie</i>
Mt 22:3 ¹⁷	<i>gody</i>	<i>gody</i>	<i>gody</i>	<i>gody</i>
Mt 22:4 ¹⁸	<i>gody</i>	<i>gody</i>	<i>gody</i>	<i>gody</i>
Mt 22:8 ¹⁹	<i>gody</i>	<i>gody</i>	<i>gody</i>	<i>gody</i>

¹⁵ Są to następujące znaczenia: 'uczta, convivium, epulae, coena'; ~ 'uczta weselna, wesele, nuptiae, nuptiarum epulae', ale także – 'święto, dies festus, sollemnitas, feriae, festum'; a. 'chrześcijańskie, quae a Christianis celebrantur'; b. 'strotestamentowe, quae a Iudaeis celebrantur'; 'święta Bożego Narodzenia, festum nativitatis Christi'; 'danina na rzecz pana feudalnego z okazji uroczystych świąt, tributum, quod domino sollemnium festorum occasione praestari solebat' (*Słownik staropolski*, on-line).

¹⁶ *Murz51/52* – wesele małżeńskie; *Brz63* – wesele; *Bud70* – wesele; *Bud72* – wesele; *Bud74* – swadba; *Czech77* – wesele; *Smal06* – wesele (pl.); *NTgd06* – wesele; *Gd32* – wesele.

¹⁷ *Murz51/52* – wesele; *Brz63* – wesele; *Bud70* – wesele; *Bud72* – wesele; *Bud74* – swadba; *Czech77* – wesele; *Smal06* – wesele (pl.); *NTgd06* – wesele; *Gd32* – wesele.

¹⁸ *Murz51/52* – wesele; *Brz63* – wesele; *Bud70* – wesele; *Bud72* – wesele; *Bud74* – swadba; *Czech77* – wesele; *Smal06* – wesele (pl.); *NTgd06* – wesele; *Gd32* – wesele.

¹⁹ *Murz51/52* – wesele; *Brz63* – wesele; *Bud70* – wesele; *Bud72* – wesele; *Bud74* – swadba; *Czech77* – wesele; *Smal06* – wesele; *NTgd06* – wesele; *Gd32* – wesele.

Mt 22:9 ²⁰	<i>gody</i>	<i>gody</i>	<i>wesele</i>	<i>gody</i>
Mt 22:10 ²¹	<i>gody</i>	<i>gody</i>	<i>gody</i>	<i>gody</i>
Mt 22:11 ²²	<i>godny</i>	<i>swadziebny</i>	<i>wesele</i>	<i>godowny</i>
Mt 22:12 ²³	<i>poczciwy</i>	<i>godom przystojny</i>	<i>wesele</i>	<i>godowny</i>
Mt 25:10 ²⁴	<i>gody</i>	<i>gody</i>	<i>gody</i>	<i>gody</i>
Łk 12:36 ²⁵	<i>wesele</i>	<i>gody</i>	<i>gody</i>	<i>gody</i>
Łk 14:8 ²⁶	<i>wesele</i>	<i>wesele</i>	<i>gody</i>	<i>gody</i>
Jn 2:1 ²⁷	<i>wesele</i>	<i>gody małżeńskie</i>	<i>gody małżeńskie</i>	<i>gody małżeńskie</i>
Jn 2:2 ²⁸	<i>wesele</i>	<i>gody</i>	<i>gody</i>	<i>gody</i>
Ap 19:7 ²⁹	<i>gody</i>	<i>gody</i>	<i>wesele</i>	<i>wesele</i>
Ap 19:9 ³⁰	<i>gody</i>	<i>gody małżeńskie</i>	<i>wesele</i>	<i>wesele</i>

Dystrybucja rzeczownika *gody* w zestawianych tekstach nie zawsze jest paralelna, nawet w dwu przekładach zredagowanych przez Jakuba Wujka. Także jego ekstensja tekstowa jest niejednakowa. Alternatywnym podstawieniem leksykalnym dla rzeczownika *gody* jest bowiem (poza *swadziebny* w *Leop61* i *poczciwy* w *Krak56*) leksem *wesele*, użyty w poszczególnych przekładach z niejednakową frekwencją. Wśród alternatywnych wobec *gody* podstawień leksykalnych znalazł się także występujący w *Wuj99* pochodny od rzeczownika *gody* przymiotnik *godowny*. Zasługuje on na krótki komentarz. Leksem *godowny* należy do leksyki swoistej tego przekładu *Nowego Testamentu*, czyli takiej, która na tle *Brz63*, *NTgd06* i *Gd32* została poświadczona wyłącznie w leksykonie *Wuj99* (Lisowski 2010: 337). W *Biblii Leopolicy*

²⁰ *Murz51/52* – *wesele*; *Brz63* – *wesele*; *Bud70* – *wesele*; *Bud72* – *wesele*; *Bud74* – *swadba*; *Czech77* – *wesele*; *Smal06* – *wesele* (pl.); *NTgd06* – *wesele*; *Gd32* – *wesele*.

²¹ *Murz51/52* – *wesele*; *Brz63* – *wesele*; *Bud70* – *wesele*; *Bud72* – *wesele*; *Bud74* – *swadba*; *Czech77* – *wesele*; *Smal06* – *wesele*; *NTgd06* – *wesele*; *Gd32* – *wesele*.

²² *Murz51/52* – *weselnny*; *Brz63* – *wesele*; *Bud70* – *wesele*; *Bud72* – *wesele*; *Bud74* – *swadziebny*; *Czech77* – *wesele*; *Smal06* – *wesele*; *NTgd06* – *wesele*; *Gd32* – *weselnny*.

²³ *Murz51/52* – *weselnny*; *Brz63* – *wesele*; *Bud70* – *wesele*; *Bud72* – *wesele*; *Bud74* – *swadziebny*; *Czech77* – *wesele*; *Smal06* – *wesele*; *NTgd06* – *wesele*; *Gd32* – *weselnny*.

²⁴ *Murz51/52* – *wesele małżeńskie*; *Brz63* – *wesele*; *Bud70* – *wesele*; *Bud72* – *wesele*; *Bud74* – *swadba*; *Czech77* – *wesele*; *Smal06* – *wesele* (pl.); *NTgd06* – *wesele*; *Gd32* – *wesele*.

²⁵ *Murz51/52* – *wesele*; *Brz63* – *wesele*; *Bud70* – *wesele*; *Bud72* – *wesele*; *Bud74* – *swadźba*; *Czech77* – *wesele*; *Smal06* – *wesele*; *NTgd06* – *wesele*; *Gd32* – *wesele*.

²⁶ *Murz51/52* – *wesele*; *Brz63* – *wesele*; *Bud70* – *wesele*; *Bud72* – *wesele*; *Bud74* – *swadźba*; *Czech77* – *wesele*; *Smal06* – *wesele* (pl.); *NTgd06* – *wesele*; *Gd32* – *wesele*.

²⁷ *Murz51/52* – *wesele małżeńskie*; *Brz63* – *wesele*; *Bud70* – *wesele*; *Bud72* – *wesele*; *Bud74* – *swadźba*; *Czech77* – *wesele*; *Smal06* – *wesele*; *NTgd06* – *wesele*; *Gd32* – *wesele*.

²⁸ *Murz51/52* – *wesele*; *Brz63* – *wesele*; *Bud70* – *wesele*; *Bud72* – *wesele*; *Bud74* – *swadźba*; *Czech77* – *wesele*; *Smal06* – *wesele*; *NTgd06* – *wesele*; *Gd32* – *wesele*.

²⁹ *Murz51/52* – *wesele małżeńskie*; *Brz63* – *wesele*; *Bud70* – *wesele małżeńskie*; *Bud72* – *wesele małżeńskie*; *Bud74* – *swadźba*; *Czech77* – *wesele*; *Smal06* – *wesele*; *NTgd06* – *wesele*; *Gd32* – *wesele*.

³⁰ *Murz51/52* – *małżeństwo*; *Brz63* – *wesele*; *Bud70* –; *Bud72* –; *Bud74* –; *Czech77* – *wesele*; *Smal06* – *wesele*; *NTgd06* – *wesele*; *Gd32* – *wesele*.

odnotowany jest tylko w dwu miejscach biblijnych *Starego Testamentu* – Mdr 19:11 i Jer 16:8. Elżbieta Balcerzowa zalicza go do osobliwości leksykalnych tego przekładu (Balcerzowa 1988: 55).

Jeśli spojrzeć na leksykony poszczególnych uwzględnianych w tej analizie polskich renesansowych przekładów nowotestamentowych jako na jeden korpus, stwierdzić należy, że ekstensja tekstowa rzeczownika *gody* (i pochodnego od niego przymiotnika *godowny*) ogranicza się do przekładów kręgu katolickiego, dla których podstawą była łacińska *Wulgata* – tych starszych (czyli *Krak56* i *Leop61*), jak i tych nowszych, które powstały w środowisku jezuickim (*Wuj93*, *Wuj99*). Wszystkie je uznać można za translacje w większym niż pozostałe stopniu osadzone w polskiej biblijnej tradycji przekładowej. Mimo że leksem *gody* był w polszczyźnie XVI wieku, jak zaświadcniają dane słownikowe, chronologicznie neutralny, pozbawiony stylistycznego waloru archaizmu, to po uwzględnieniu jego ekstensji w leksykonach polskich renesansowych przekładów nowotestamentowych zaklasyfikować go należy do warstwy leksyki nie tyle dawnej co tradycyjnej tekstu *Leop61*. W średniowiecznym przekładzie wersetów Mt 22:11 i Mt 22:12 przytoczonych w *Rozmyślanii przemyskim* w obu miejscach biblijnych jako ekwiwalent greckiego *γάμος* przywołany został leksem *swadziebny*. W tekście *Leop61* przymiotnik *swadziebny* poświadczony jest tylko w wersecie Mt 22:11. W wersecie Mt 22:12 w jego miejsce wprowadzone zostało połączenie wyrazowe *godom przystojny*. Trudno jednoznacznie stwierdzić, czy jest ono emendacją redagowanego przez Jana Leopolitę tekstu średniowiecznego. Jeśli tak rzeczywiście było, mielibyśmy tu do czynienia z zastąpieniem przestarzałego leksemu *swadziebny* podstawieniem leksykalnym, w którego skład wchodził dobrze utrwalony w polszczyźnie średniowiecznej rzeczownik *gody*.

Zapewne do efektu działań emendacyjnych Jana Leopolity zaliczyć trzeba obecność w tekście *Leop61* rzeczownika *wesele* jako alternatywnego wobec *gody* (i *swadziebny*) ekwiwalentu greckiego *γάμος*. Wystąpił on tylko w jednym miejscu biblijnym tego przekładu (Łk 14:8).

Słownik staropolski zaświadcza, że leksem *wesele* był w polszczyźnie średniowiecznej polisemiczny, a wszystkie zdefiniowane współcześnie na podstawie dostępnych kontekstów jego znaczenia są bardziej³¹ lub mniej³² oddalone od wartości semantycznej greckiego leksemu *γάμος*. Jedynie odosobniona kolokacja *wiesiele swadziebne*³³, eksplikowana jako ‘uczta weselna; nuptiae’, jest semantycznie równoległa wobec greckiego leksemu. Przymiotnik *swadziebny* w tym połączeniu wyrazowym uściśla zakres znaczeniowy rzeczownika *wiesiele*. Na podstawie tych danych

³¹ 1. ‘uczucie radości, zadowolenia, szczęścia, też przyczyny wywołujące to uczucie, także zewnętrzne oznaki tego uczucia; gaudium, laetitia, etiam, quae hanc animi commotionem efficiunt et significant’; 2. ‘pocieszenie, przywrócenie radości, usunięcie smutku; consolatio, laetitiam restituendi, tristiam tollendi actus’ (*Słownik staropolski*, on-line).

³² 3. ‘radosna uroczystość; sollemnitas laeta’: A tak odidze *wszistel lyud, abi gedly a pyly,...a vczynly wyelyke wyesyeye (laetitiam magnam) *BZ* Neb 8:12; Sebrały syø wszitci do Ierusalem, abi slawyly wyesyeye (celebrare Laetitiam) *BZ* II Esdr 9:56 (*Słownik staropolski*, on-line).

³³ In istis uerbis agitur de nupciis sponsalibus pyse sø nam o ueselu swadzebne *Gn* gl. 70a (*Słownik staropolski*, on-line).

słownikowych twierdzić można, że w polszczyźnie średniowiecznej nie wykształciła się w pełni wartość semantyczna rzeczownika *wesele* tożsama ze znaczeniem greckiego γάμος.

Nie mamy jak dotąd danych charakteryzujących znaczenie rzeczownika *wesele* w leksyce polszczyzny szesnastowiecznej. Wiemy tylko, że rzeczownik ten był w tekstach z tamtego stulecia rozpowszechniony – jego frekwencja wynosi 1356 użyc (Słownik polszczyzny XVI wieku, on-line).

W ustalaniu statusu chronologicznego leksemu *wesele* w tekście *Leop61* pomocne są wyniki analizy porównawczej dystrybucji polskich ekwiwalentów greckiego γάμος w pozostałych renesansowych przekładach nowotestamentowych. Leksem *wesele* jest jedynym lub niemal bezwyjątkowym podstawieniem leksykalnym w analizowanych miejscach biblijnych wszystkich translacji kręgu ewangelickiego (*Murz51/52, Brz63, NTGd06, Gd32*) oraz prawie wszystkich translacji kręgu ariańskiego (*Bud70/72, Czech77* – wyjątek tu stanowi *Bud74*, gdzie – jak już wspominaliśmy – ekwiwalentami greckiego γάμος są *swadba / swadźba, swadziebny*). Te protestanckie translacje za podstawę przekładu miały oryginalny tekst grecki Nowego Testamentu, a intencją przyświecającą ich tłumaczom była zgodna z doktrynalną zasadą *sola Scriptura* dążność do oddania w sposób możliwie najbardziej adekwatny pod względem leksykalno-semantycznym za pomocą dostępnych im we ówczesnej polszczyźnie środków językowych sensu greckiego tekstu oryginalnego. Rezygnacja z podstawienia *gody* na rzecz podstawienia *wesele* jako ekwiwalentu greckiego γάμος w tych przekładach może być odczytywana jako odejście od tradycji. Jeśli przesłanki takiego rozumowania uznać za w sposób wystarczający empirycznie przekonujące, wówczas rzeczownik *wesele* przywołany w *Leop61* w wersecie Łk 14:8 zaliczyć należałoby do nowszej warstwy chronologicznej tego przekładu. Leksem ten zapewne pojawił się w tekście *Leop61* dzięki zabiegom Jana Leopolda, zmierzającym do modernizacji leksyki redagowanego do druku starszego (średniowiecznego?) tekstu biblijnego.

W tekście *Leop61* jako ekwiwalenty greckiego leksemu γάμος (łacińskiego *nuptiae, nuptialis*) występują trzy synonimiczne leksemy polskie – *swadziebny, gody* i *wesele*, których status chronologiczny wydaje się niejednorodny. Analiza systemowa, odwołująca się do danych zgromadzonych przede wszystkim w *Słowniku staropolskim* i w *Słowniku polszczyzny XVI wieku*, oraz dane określające ekstensję tekstową analizowanych tu trzech leksemów w zestawianych ze sobą polskich renesansowych przekładach nowotestamentowych dostarczyły przesłanek wspierających tezę o rozwarstwieniu chronologicznym leksyki *Leop61*. Ze względu na niewystarczalność lub niekompletność danych empirycznych nie mają one waloru kategoriowego, jednak pozwalają zaklasyfikować leksem *swadziebny* do najstarszej warstwy leksykalnej tekstu, reprezentującej leksykon tekstu dawnego (średniowiecznego?), który został poddany opracowaniu redakcyjnemu przez Jana Leopolda. Natomiast leksem *wesele* w *Leop61* reprezentuje warstwę leksyki nowej, która została wprowadzona do tekstu zapewne przez Jana Leopolda, jako efekt jego redakcyjnych zabiegów emendacyjnych czy modernizacyjnych. Chronologiczny status leksemu *gody* w leksykonie *Leop61* jest niejednoznaczny – w polszczyźnie XVI wieku nie miał on waloru archaizmu, jednak na tle leksykalnych rozwiązań

tłumaczy kręgu protestanckiego, unikających go w swoich przekładach, zaliczyć go można do warstwy leksyki tradycyjnej, obecnej wyłącznie w przekładach kręgu katolickiego – w poprzedzającym wydanie *Leop61* tekście *Krak56*, jak i w późniejszych przekładach, które powstały w środowisku jezuickim – w *Wuj93* i *Wuj99*. Nie można wykluczyć, że leksem ten został wprowadzony do przekładu jako substytut leksemu *swadziebny* (i być może *swadźba*). Trudno jednak stwierdzić, czy należał on do leksykonu tekstu starszego, czy też jego obecność w *Leop61* jest wynikiem emendacji Jana Leopolda.

Biblijne teksty źródłowe

Biblia brzeska (1563) – *Brester Bibel 1563*, t. 1–2, red. H. Rothe, F. Scholz, Padeborn–München–Wien–Zürich 2001.

Biblia gdańska (1632) – *Biblia Święta, to jest Księgi Starego i Nowego Przymierza z żydowskiego i greckiego języka na polski pilnie i wiernie przetłumaczone*, Gdańsk 1632.

Biblia Jakuba Wujka (1599) – *Biblia, to jest Księgi Starego i Nowego Testamentu, według łacińskiego przekładu starego, w Kościele powszechnym przyjętego, na polski język znowu z pilnością przełożone*, tłum. Jakub Wujek, Kraków 1599.

Biblia Leopolda (1561) – *Biblia to jest księgi Starego i Nowego Zakonu na polski język z pilnością według łacińskiej Biblii od Kościoła Krześcijańskiego powszechnego przyjęty, nowo wyłożona*, tłum. Jan Leopolda vel Nycz, Kraków 1561, <https://polona.pl/item/11633395/2/> (dostęp: 15.03.2021).

Biblia Sacra Latina ex Biblia Sacra Vulgatae Editionis Sixti V. et Clementis VIII, London 1977.

Biblia Szymona Budnego (1572) – *Biblia, to jest księgi Starego i Nowego Przymierza znowu z języka ebrejskiego, greckiego i łacińskiego na polski przełożone*, tłum. Szymon Budny, [Nieśwież, Zasław lub Uzda?] 1572; <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=4263&from=pubstats> (dostęp: 15.03.2021).

Grecko-polski Nowy Testament. Wydanie interlinearne z kodami gramatycznymi, tłum. R. Popowski, M. Wojciechowski, Warszawa 1995.

Novum Testamentum Graece, ed. Robert Stephanus (Estienne), Genève 1550, <https://tinyurl.com/yylukqwe> (dostęp: 15.03.2021).

Nowy Testament gdański (1606) – *Nowy Testament Pana naszego Jezusa Chrystusa z greckiego na polski język z pilnością przełożony. A teraz znowu przejrzany i z dozwoleniem Starszych wydany*, Gdańsk 1606.

Nowy Testament Jakuba Wujka (1593) – *Nowy Testament Pana Naszego Jezusa Chrystusa, znowu z łacińskiego i greckiego na polskie wiernie a szczyrze przełożony*, tłum. Jakub Wujek, Kraków 1593.

Nowy Testament krakowski (1556) – *Nowy Testament polskim językiem wyłożony według doświadczonego łacińskiego tekstu od Kościoła Krześcijańskiego przyjętego*, Kraków 1556, <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/publication?id=13608&from=&dirids=1&tab=1&lp=1&QI=> (dostęp: 15.03.2021).

Nowy Testament Marcina Czechowica (1577) – *Nowy Testament to jest wszystkie pisma Nowego Przymierza z greckiego języka na rzecz polską wiernie i szczyrze przełożone* tłum. Marcin Czechowic, Kraków 1577; <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/doccontent?id=3611&from=FBC> (dostęp: 15.03.2021).

Nowy Testament Stanisława Murzynowskiego (1551–1552) – *Testamentu Nowego część pierwsza*, Królewiec 1551, [w:] S. Murzynowski, *Des Neuen Testamentes, I.: Die vier heiligen Evangelien des Matthäus, Marcus, Lucas und Johannes aus dem Griechischen in die Polnische Sprache übertragen und mit einer kurzen Auslegung erklärt von Stanisław Murzynowski*, red. H. Rothe, A. Łuczak, Padeborn–München–Wien–Zürich 2008; *Testamentu Nowego część wtóra a ostateczna*, Królewiec 1552, [w:] S. Murzynowski, *Des Neuen Testamentes, II.: Geschichte und Briefe der Apostel aus dem Griechischen in die Polnische Sparache übertragen und mit einer kurzen Auslegung erklärt von Stanisław Murzynowski*, red. H. Rothe, A. Łuczak, Padeborn–München–Wien–Zürich 2008.

Nowy Testament Szymona Budnego (1570) – *Nowy Testament*, tłum. Szymon Budny, Nieśwież 1570; <https://www.dbc.wroc.pl/dlibra/doccontent?id=4262&from=FBC> (dostęp: 15.03.2021).

Nowy Testament Szymona Budnego (1574) – *Nowy Testament znowu przełożony, a na wielu miejscach za pewnemi dowodami od przysad przez Simona Budnego oczyszciony, i krotkiemi przypiskami po krajoch objaśniony*, tłum. Szymon Budny, [Łosk?] 1574; <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/doccontent?id=120603> (dostęp: 15.03.2021).

Nowy Testament Walentego Smalcusa (1606) – *Nowy Testament, to iest, wszystkie pisma Nowego Przymierza, z greckiego języka na polski z nowu wiernie przełożone*, tłum. W. Smalc, Raków 1606, <http://bibliepolskie.pl/zsteksty.php?txid=12> (dostęp: 15.03.2021).

Szesnastowieczne przekłady Ewangelii, opr. I. Winiarska-Górska, A. Kępińska, E. Kwapiień, <https://ewangelie.uw.edu.pl/informacje> (dostęp: 15.03.2021).

Słowniki i kompendia biblijne

Boryś W., 2006, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków.

Elektroniczny słownik języka polskiego XVII i XVIII wieku, red. W. Gruszczyński, https://korba.edu.pl/query_corpus/ (dostęp: 15.03.2021).

Fasmer M., 2006, *Ètimologičeskij slovar' ruskogo âzyka*, red. O.N. Trubačev, Moskwa, <https://lexicography.online/etymology/vasmer/> (dostęp: 15.03.2021).

Liddell H.G., Scott R., 1940, *Greek – English dictionary*, Oxford, <https://tinyurl.com/y3ope3z> (dostęp: 15.03.2021).

Popowski R., 1995, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu. Wydanie z pełną lokalizacją greckich haseł, kluczem polsko-greckim oraz indeksem form czasownikowych*, Warszawa.

Słownik polszczyzny XVI wieku, 1966–2020, t. 1–38, red. M.R. Mayenowa i in., Wrocław i in., <https://spxvi.edu.pl/indeks/> (dostęp: 15.03.2021).

Słownik staropolski, 1953–2014, t. 1–11, *Suplement*, red. S. Urbańczyk i in., Warszawa–Kraków, <https://pjs.ijp.pan.pl/Sstp/t8.pdf> (dostęp: 15.03.2021).

Strong's Exhaustive Concordance of the Bible, <https://tinyurl.com/y58sug8h> (dostęp: 15.03.2021).

Bibliografia

- Belcarzowa E., 1988, *Charakteristik des Wortschatzes der Leopolita*, [w:] *Leopolita. Faksimile der Ausgabe Krakau 1561*, oprac. R. Olesch, H. Rothe, t. 2: *Kommentar*, Padeborn–München–Wien–Zürich, s. 25–73.
- Belcarzowa E., 1989, *Niektóre osobliwości leksykalne Biblii tzw. Leopolity*, Wrocław.
- Belcarzowa E., 2006, *Polskie i czeskie źródła przekładu Biblii Leopolity*, Kraków.
- Brückner A., 1903, *Literatura religijna w Polsce średniowiecznej*, Warszawa.
- Florczak Z., 1966, *Biografie pisarzy, drukarzy i korektorów*, [w:] *Słownik polszczyzny XVI wieku*, t. 1: *A – bany*, red. S. Bąk, S. Hrabec, W. Kuraszkiewicz, M.R. Mayenowa, S. Rospond, S. Sasaki, W. Taszycki, J. Woronczak, F. Peplowski, Wrocław–Warszawa–Kraków, s. CXV–CXXXIV.
- Frick D. A., 2018, *Polska philologia sacra w czasach reformacji i kontrreformacji. Kilka kart z historii sporów wyznaniowych (1551–1632)*, tłum. K. Szymańska, Warszawa.
- Kossowska M., 1968, *Biblia w języku polskim*, t. 1, Poznań.
- Kwilecka I., 2003, *Studia nad staropolskimi przekładami Biblii*, Poznań.
- Lisowski T., 2010, *Sola Scriptura. Leksyka Nowego Testamentu Biblii gdańskiej (1632) na tle porównawczym. Ujęcie kwantytatywno-dystrybucyjne*, Poznań.

Polish equivalents for the Greek lexeme γάμος in the New Testament of the Leopolita's Bible (1561) – *swadziebny, gody, wesele* – and the problem of its lexis chronological stratification

Abstract

There are some chronologically diversified lexis layers in the Bible edited by Jan Leopolita and published in Cracow in 1561. The analysis of Polish equivalents for the Greek lexeme γάμος (or its Latin equivalents in the Vulgate – *nuptiae, nuptialis*) 'a marriage, wedding, wedding-ceremony; plur: a wedding-feast', i. e. *swadziebny, gody, wesele*, referring to empirical system and text data, acquired from lexica of the historic Polish and from texts of other Renaissance Polish renderings of the New Testament, proved chronological diversity of the equivalents. The lexeme *swadziebny* belongs to an older lexis layer, probably representing the lexicon of the former translation, perhaps medieval. The lexeme *wesele* represents a new lexis layer which may have been introduced into the text by Jan Leopolita, as the effect of his editorial efforts. Chronological status of the lexeme *wesele* in the analyzed Biblical rendering lexicon is ambiguous. It should be considered as an evidence of a traditional lexis layer. It may have been introduced into the text as a substitute of the lexeme *swadziebny*.